ВИСНОВОК
ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Терещенка Романа Анатолійовича

на тему «Російсько-українська війна в політиці пам'яті України (2014–2022)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки

за спеціальністю 032 Історія та археологія

1. Актуальність теми дисертації

Війна Росії проти України, що розпочалася у 2014 році з окупації Криму та частини Донецької і Луганської областей, а з 24 лютого 2022 року переросла у повномасштабне вторгнення, є екзистенційним викликом для української державності. Окрім конвенційного виміру, ця війна є боротьбою за ідентичність, історичну пам'ять та цивілізаційний вибір. Росія використовує дезінформацію та маніпуляцію історичними фактами для виправдання агресії, привласнення культурної спадщини, формування власних викривлених історичних гранд-наративів. У цих умовах наукове осмислення процесів трансформації політики пам'яті в Україні протягом 2014–2022 років є критично важливим.

Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена тим, що зазначений період докорінно змінив суспільну свідомість: від остаточного прощання з радянськими міфами до формування нового національного наративу, що символізує спротив та цінності свободи. Державна політика пам'яті еволюціонувала від тактичної комеморації (реактивних дій у відповідь на інформаційні атаки) до стратегічної (формування системної інфраструктури національної пам'яті). Дослідження механізмів, етапів та наслідків цієї трансформації є необхідним для розробки ефективних стратегій меморіалізації як в умовах війни, що триває, так і після завершення її активної фази. Аналіз інституційних змін, законодавчих ініціатив

(декомунізація, статус ветеранів), нових комеморативних практик та змін у шкільних програмах і підручниках дозволяє виявити закономірності формування державних стратегій резистентності до ворожої пропаганди у галузі історії, що робить тему дослідження важливою як у науковому, так і в суспільно-політичному вимірі.

На сьогодні в українських історичних дослідженнях відсутні спеціальні дисертаційні праці, у яких би комплексно досліджувалася політика пам'яті щодо російсько-української війни в період до повномасштабного вторгнення. Заповнити дану прогалину покликане рецензоване дослідження.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертація виконана у рамках науково-дослідницької роботи кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Актуальні питання всесвітньої історії». Тема дисертації безпосередньо корелює з пріоритетними напрямами гуманітарних досліджень в Україні, спрямованими на вивчення процесів творення нації, збереження національної ідентичності та протидії викликам у сфері інформаційної безпеки держави, а також узгоджується зі стратегічними завданнями Українського інституту національної пам'яті щодо відновлення історичної справедливості та формування громадянської свідомості.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертаційна робота відзначається аргументованістю, доказовістю, переконливістю, глибиною аналізу. Всі положення, висновки і пропозиції, представлені у дисертації, є науково обґрунтованими, мають теоретичне і практичне значення, містять конкретні рекомендації. Дисертант уникає поверховості в науково-дослідницькій діяльності.

Методологічна основа дисертації ґрунтується на принципах наукової об'єктивності, історизму, системності та міждисциплінарності. Базовим епістемологічним підходом обрано соціальний конструктивізм. Дослідження спирається на інтеграцію здобутків історичної науки, політології та міждисциплінарних студій пам'яті (memory studies). Застосовано інституційний, аксіологічний та безпековий підходи (зокрема концепт «мнемонічної безпеки»). Серед методів використано: історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, контент-аналіз, дискурс-аналіз та метод кейс-стаді.

Дисертація представляє завершене науково обґрунтоване та логічно викладене самостійне дослідження. Наукові положення і висновки перевірені за результатами апробації на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

4. Наукова новизна результатів дослідження

Дисертаційна робота є спеціальним історичним дослідженням, у якому вивчаються інституційний, нормативно-правовий та соціокультурний виміри державної політики пам'яті в Україні щодо російсько-української війни у період 2014–2022 рр., у якому вперше:

- В українській історіографії на рівні дисертаційного дослідження з використанням широкого кола різноманітних джерел комплексно проаналізовано політику пам'яті щодо російсько-української війни в період до повномасштабного вторгнення.

- Класифіковано державні та недержавні інституції, які формують і впливають на динаміку політики пам'яті: інститут Президента, Кабінет Міністрів, УІНП, Міністерство у справах ветеранів, органи місцевого самоврядування, волонтерські фонди, ветеранські спілки та музейні ініціативи.

- Здійснено класифікацію нормативно-правових актів 2014–2022 років на дві функціональні групи: ті, що трансформували й інституціоналізували

політику пам'яті (декомунізаційне законодавство, новий комеморативний календар), та ті, що формували комеморативні стандарти пам'яті про російську агресію (статус ветеранів, термінологія війни).

- Проведено аналіз трансформацій суспільної свідомості через зіставлення даних соціологічних опитувань громадської думки щодо політики пам'яті за період 2014–2022 років.

- Простежено взаємозв'язок між етапами політики пам'яті і цілеспрямованими діями та рішеннями Президентів України.

Уточнено:

- Теоретико-методологічні засади дослідження політики пам'яті, зокрема авторське визначення поняття «політика пам'яті України щодо російсько-української війни (2014–2022 рр.)» як цілеспрямованої, багаторівневої діяльності державних інституцій у синергії з громадянським суспільством, спрямованої на забезпечення мнемонічної безпеки нації через деколонізацію символічного простору та героїзацію збройного спротиву.

- Чинники, механізми та етапи еволюції національної пам'яті в Україні, зокрема виокремлено чотири етапи розвитку державної політики пам'яті (1991–2004, 2005–2010, 2010–2013, 2014–2022 рр.).

- Характеристику процесу формування нормативно-правової бази політики пам'яті в умовах гібридної агресії Російської Федерації.

Отримали подальший розвиток положення:

- Дослідження типових і нових комеморативних практик у державній політиці пам'яті через аналіз системи нагород, комеморативного календаря та державних церемоній.

- Систематизація практик маркування символічного простору (монументальна меморіалізація, топонімічні зміни, вуличне мистецтво) як інструментів візуалізації та просторової фіксації пам'яті про російсько-українську війну.

- Аналіз змін до шкільних програм та підручників з історії України з погляду візуального та текстового наративу про війну.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення наукової роботи полягає у тому, що сформульовані висновки можуть бути використані органами державної влади (УІНП, Міністерство освіти і науки, МКІП) для розробки стратегій національно-патріотичного виховання, оновлення навчальних програм та планування меморіальних заходів. Також матеріали дисертації можуть слугувати основою для підготовки спецкурсів з новітньої історії України, політології та музеєзнавства у закладах вищої освіти. Теоретико-методологічні підходи та висновки дослідження можуть бути використані при вивченні трансформацій політики пам'яті після 24 лютого 2022 року та для компаративного аналізу українського досвіду в контексті меморіальних практик інших держав.

6. Повнота опублікування результатів дисертації

Результати дисертаційного дослідження викладено у 8 публікаціях, з яких: п'ять статей опубліковано в наукових фахових виданнях України та три – у збірниках матеріалів конференцій.

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Свйонтик О., Терещенко Р. Діяльність Українського інституту національної пам'яті щодо збереження пам'яті про сучасну російсько-українську війну у 2014–2021 роках. Новітня доба / гол. ред. Михайло Романюк; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2024. Вип. 12. С. 18–32. DOI: 10.33402/nd.2024-12-18-32

2. Карпенко О., Свйонтик О., Терещенко Р. Інформаційна складова національної безпеки України в умовах сучасної російсько-української війни: історіографічний огляд. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 10(28). С. 1027–1040. DOI: 10.52058/2786-6300-2024-10(28)-1027-1040

3. Терещенко Р. Державна політика пам'яті в Україні: президентський фактор, історичні виклики та еволюція до 2022 року. Axis Europae. 2025. № 7. С. 180–198. DOI: 10.69550/3041-1467.7.333199

4. Терещенко Р. Характеристика нормативно-правового забезпечення політики пам'яті в Україні у 2014–2022. Axis Europae. 2025. № 8. DOI: 10.69550/3041-1467.8.348622

5. Терещенко Р. Меморіалізація російсько-української війни у 2014–2022 рр.: взаємодія державних та низових ініціатив. Zaporizhzhia Historical Review. Запоріжжя, 2025. Том 11. № 63. С. 155–163. DOI: 10.26661/zhv-2025-11-63-17

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Ніколаєв С., Терещенко Р. Діяльність Українського інституту національної пам'яті щодо збереження пам'яті про сучасну російсько-українську війну у 2022 р. У: Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том І / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 34–37.

2. Терещенко Р. Політика історичної пам'яті у вищій освіті України: приклади тенденцій та змін в період російсько-української війни 2014–2022. У: Наука і освіта України в умовах російсько-української війни / за ред. В. Ільницького та ін. Ужгород: УжНУ, 2025. С. 144–146.

3. Терещенко Р. Інституційні засади формування пам'яті про російсько-українську війну 2014–2022 років. У: Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки. Том ІІІ / [ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 90–92.

7. Апробація матеріалів дисертації

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлено у доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародні: Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи» (2023 р.); ІІ Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки» (2025 р.); XIX-а Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Людина, суспільство, історія: діалог у гуманітарному просторі» (2025 р.).

всеукраїнські: Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни» (Ужгород, 2025 р.).

8. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Усі результати дисертаційного дослідження, які виносяться на захист, отримані автором особисто. Участь у конференціях, а відтак виголошені доповіді, є самостійними. У працях, опублікованих у співавторстві, здобувачеві належить збір та аналіз джерельної бази, формулювання висновків щодо політики пам'яті про російсько-українську війну.

9. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Структура роботи побудована за проблемним принципом, відповідно до мети та завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (восьми підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури. Обсяг дисертаційного дослідження становить 246 сторінок, з яких 163 є основним текстом. Список використаних джерел і літератури нараховує 344 позицій.

Структура роботи та її оформлення відповідають вимогам, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

10. Відомості про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності

Дисертаційну роботу Терещенка Р. А. «Російсько-українська війна в політиці пам'яті України (2014–2022)» 6.05.2026 р. було перевірено на ознаки академічного плагіату за допомогою інформаційної системи виявлення збігів «StrikePlagiarism» у відділі інформаційних технологій та комп'ютерного забезпечення бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Результати перевірки: КП 1: 11,66 %; КП 2: 6,3 %; КЦ: 5,69 %.

У процесі перевірки виявлено збіги з власними науковими публікаціями здобувача, загальновживаною термінологією та посиланнями на використану літературу. Виявлені в роботі текстові збіги не мають ознак академічного плагіату і є правомірними.

Дисертаційна робота Терещенка Р. А. є результатом самостійних досліджень здобувача, відзначається змістовністю, обґрунтованістю ключових позицій, не містить елементів запозичень без посилання на джерело та відповідає принципам академічної доброчесності.

11. Відповідність дисертації вимогам, передбаченим «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року за № 44

Дисертаційна робота Терещенка Романа Анатолійовича «Російсько-українська війна в політиці пам'яті України (2014–2022)», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія, містить раніше не захищені й одержані особисто автором наукові результати в галузі історії, які в сукупності вирішують проблему комплексного дослідження інституційного, нормативно-правового та соціокультурного вимірів державної політики пам'яті в Україні щодо російсько-української війни у період 2014–2022 рр.

Дисертація Терещенка Романа Анатолійовича «Російсько-українська війна в політиці пам'яті України (2014–2022)» є самостійною науковою працею, яка за своїм змістом, рівнем новизни й практичним значенням одержаних результатів відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. за № 40 та пп. 5–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. за № 44 і може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія у разовій спеціалізованій вченій раді.

Голова засідання фахового
наукового семінару,
доктор історичних наук, професор Олег ПЕТРЕЧКО

Дрогобицький державний
педагогічний університет
імені Івана Франка
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
02125438